
Görözdí Zsolt¹:

A konfirmációs munka anyaga

Abstract:

“The materials for accomplishing the work of preparing for confirmation”

The present study studies in details the materials used for confirmation education. Several themes were gathered from various areas and resources which was deemed most vital in terms of that they reflect best our traditional denominational characters, and the reformed heritage we have. At the same time the catechetical-ecclesiastical aspects, that are relevant to our ecclesiastical life and the context of confirming pupils (catechumens) will be selected, assessed, evaluated, and at times it will be shortened or additional materials will be added to it.

Keywords: confirmation work, compendium, Catechism, ecclesiology

Előzetes megjegyzések

A konfirmációra való felkészítés anyagát, annak céljait, tartalmát, lelkületét több, teológiai (elsősorban katechetikai, ekklesiológiai-ekklesiásztikai), illetve pedagógiai, szociológiai, pszichológiai tényező is meghatározza.

A konfirmáció lényegének, értelmének megítélése a teológiai látásunk, felismeréseink alapján folyamatosan változik, de azért elmondható, hogy ebben a kérdésben létezik egy alapvető konszenzus – legalábbis felekezeten belül – amely eleve körvonalazza a felkészülés anyagát.

A befolyásoló tényezők másik része maga a célcsoport, a konfirmandusok.² Az adottságaik, előfeltételeik, korosztályuk jellemzői, egyházi kötöttségük mértéke, intenzitása, érdeklődésük vagy érdektelenségük, a felkészítéssel kapcsolatos elképzeléseik, elvárásaik, illet-

¹ Görözdí Zsolt, a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának oktatója.

² Mi itt a 13-16 évesek korosztályára koncentrálnak.

ve ezek részleges hiánya olyan tények, amelyeket nem hagyhatunk figyelmen kívül.

Jelen tanulmányunkban összegyűjtjük azokat a témákat (több területről), amelyeket a konfirmációs munka során lényegesnek tartunk, amelyek teológiai alapállásunkat – részben felekezeti hagyományainkat, reformációs és református örökségünket tükrözik. Ezzel egyidejűleg néhány katechetikai-ekkléziasztikai szempont alapján az ideálisnak mondható tananyagot az egyházi helyzetünkre és a konfirmandusok helyzetére való tekintettel pro és kontra mérlegeljük, értékeljük, ha kell, szelektáljuk, szűkítjük, néhol kiegészítjük.

Az oktatás anyaga

1. Dogmatikai anyag

A tananyag legnagyobb részét a keresztyén tanítás tételei, általában a hitvallásaink által rendszerezett és felekezetünk sajátos teológiai hangsúlyait kiemelő dogmatikai ismeretek teszik ki.³ Gyakorlatilag a mérvadó református és evangélikus katechizmusok klasszikus négy pillére tartozik ide: az Apostoli Hitvallás, a Tízparancsolat, a sákramentumok és az Úri imádság magyarázata, valamint az ezekkel összefüggő kérdéskörök, problémák és azok megoldása.

Ezeket összegezve a következő fontosabb fogalmakat sorolhatjuk ide, a teljesség igénye nélkül:

1.1. Az Atya Istenről: teremtés, mindenhatóság, Isten szent volta, hatalma, akarata, igazsága, igazságossága, haragja, büntetése, irgalma, gondviselés, kiválasztás, eleve elrendelés.

1.2. A Fiú Istenről: közbenjáró, Krisztus (Messiás, Felkent), Úr, Emberfia, Megváltó, Üdvözítő, valóságos ember, valóságos Isten (isteni

³ Egyházunk gyakorlatában ennek alapját általában a Heidelbergi Káté adja, tartalmában, hangsúlyozásában, részben teológiai rendszerében, amely a bűn-megváltás- hála hármában értelmezi a tantételeket. A konfirmációs felkészítés során a Heidelbergi Kátét a legtöbb helyen a Református keresztyén kis káté anyaga váltja ki, amelynek a „Református keresztyén hit” c. fejezete felépítésében és tartalmában a Heidelbergi Kátét követi. Elvértve, néhány gyülekezetben magát a Heidelbergi Kátét veszik alapul, egyre elterjedtebb a Megtaláltuk a Messiást! c. református konfirmációs olvasókönyv használata is. A II. Helvét Hitvallás, vagy Kálvin Genfi Kátéja használata az oktatási folyamatban nem jellemző.

és emberi természete), pokolra szállása, szenvedése és halála az emberért (ennek haszna), elégtétel, keresztáldozat, váltság, megigazulás, hit általi megigazulás, bűnbocsánat, kegyelem, ingyen kegyelem, megbékéltetés, feltámadása, mennybemenetele (ezek haszna), közbenjárása, uralkodása, menny, mennyek országa, parúzia (ennek vigasztaló volta), ítélet.

1.3. A Szentlélek Istenről: a Lélek ajándékai, munkája, Szentháromság.

1.4. Sákramentumok: keresztség, úrvacsora, mint zálog, pecsét, jegy; megmosatás, megtisztulás, újjászületés; gyermekkeresztség, Isten feltételen, megelőlegező szeretete, szövetség, meghalás és életre kelés Krisztussal, részesülés Krisztus javaiban, Krisztus jelenléte, a vele való egyesülés, transzsubstatiatio, (mise), a jegyek mibenléte.

1.5. Isten törvénye: Tízparancsolat, a törvény megtartása, hármasság haszna.

1.6. Az imádság: a Miatyánk magyarázata

1.7. Az emberre vonatkozó tanítás: teremtettség, istenképűség (és annak elvesztése), engedetlenség, sátán, gonosz, kísértő, vétkek, bűn, bűnösség, eredendő bűn, nyomorúság, emberi természet, halál (meghalás a bűnnek, átmenetek az örök életbe), test-lélek, üdvösség, örök élet (élet az örökkévalóságban, közösség az örökkévaló Istennel, jövőendő élet), elégtétel, örökkévaló büntetés, kárhozat, elvettetés, pokol, evangélium, vigasztalás, hit, igaz hit, szabadulás, megváltottság, megfeszítés és feltámadás Krisztussal, megigazulás, megtérés (bűnbánat, újjászületés), megszentelődés, hála, jó cselekedetek, istenfiúság/gyermekség, megőrzés.

1.8. Az előzőekben nem besorolt témák, melyek többségét a II. Helvét Hitvallás külön anyaga adja: ördög, angyalok, szabad akarat, újjászületés, szentek kiválasztása, Isten dicsőítése, bizonyágtétel, hitvallás, keresztyén élet, adakozás, segítségnyújtás, misszió (felebarátjainkat megnyerjük Krisztusnak), bizonyágtétel.

2. Ekkleziológiai – ekkleziasztikai anyag

2.1. Az egyház lényege: létrejötte, fennmaradása, ennek isteni szándéka, küzdő és diadalmas egyház, az egyház feje, szentek egyessége, az igaz egyház jegyei (notae verae ecclesiae), látható, láthatatlan egyház,

egyháztagság, kiátkozás/kirekesztés, a kulcsok hatalma, az úrvacsorához járulás joga.

2.2. Az egyház élete, szolgálata: istentisztelet, gyülekezeti összejövetelek (bibliaóra, konferenciák, táborok, gyülekezeti napok, gyermekistentiszteletek); kazuáliák, katechetikai, poimenikai, missziós, diakóniai szolgálatok, sajtószolgálat, egyházi iskolarendszer; a templom, mint az istentisztelet helye (a templomépítés célja), a templom külső és belső református jellegzetességei (csillag, kakas, berendezése, oltár, szobrok, díszítések, képek hiánya); a református istentisztelet elemei, lefolyása, a liturgiai elemek értelme (imádságok, igeolvasás, igehirdetés, áldás, adakozás, szentségek, stb.); a zsinat-presbiteri rendszer lényege, a református egyház felépítése (egyházközség, egyházmegye/egyházkerület, egyetemes egyház), az egyház szolgálattevői, tisztségviselői, a gyülekezet és az egyetemes egyház működése szervezeti szinten (lelkész, gondnok, presbitérium, közgyűlések, zsinat, esperes, püspök, világi képviselő (gondnokok)).

3. A keresztyén élet kérdései, gyakorlata, az egyháztagság

3.1. Az egyházi év, istentiszteletünk: az egyházi év ünnepekőrei, a vásárnap, főbb ünnepeink időpontja, értelme, üzenete, megünneplése; a kazuáliák néhány kérdése: a keresztség és az úrvacsora elemei, az úrvacsora gyakorlása, lefuttatása, rákészülés (nyilvános, egyéni), a konfirmáció lényege, tartalma, elemei, lefuttatása.

3.2. Egyháztagság, szolgálat: részvétel az egyházi alkalmakon, személyre, korosztályra eső szolgálatok, adakozás; egyetemes papság, az egyháztag jogai, kötelességei, szülők, keresztszülők kötelességei.

3.4. Hitünk megvallása, megélése: Istennel és embertársainkkal szembeni szolgálataink, kötelességeink, teremtettségünk, megváltottságunk tudatosítása és ennek nyomán Isten gyermekeként értelmezett és folytatott élet, Isten tisztelete, engedelmesség; ezek megnyilvánulása emberközi kapcsolatainkban

3.5. Az imádság: hálaadás, magasztalás, dicsőítés, könyörgés, kérések, az imádsággal kapcsolatos általános kérdések; szabad és kötött imádságok: Úri imádság, imádság az istentisztelet kezdetekor és annak végén, kenyérvételkor, borvételkor, reggeli, esti imádság.

3.6. A Biblia: bibliaismeret (lexikális-tartalmi és lényegi), egyéni bibliatanulmányozás, csendes óra, házi áhítat.

3.7. A gyülekezeti énekeskönyv és egyházi (gyülekezeti) énekkincs megismerése.

4. A lelki, pneumatikus közösség kialakításának kérdései

5. Egyháztörténeti ismeretek

Ószövetségi előkép, az újszövetségi egyház megalakulása, az apostolok élete, munkájuk, az ősegyház, az óegyház élete, a keresztyénüldözések, a konstantini fordulat és az azt követő térítések, a keresztyénység felvétele a magyaroknál, az 1054-es egyházszakadás, az előreformátorok, a reformáció (részletesebben a folyamatok, újítások, változások Luther, Kálvin, Zwingli munkásságának bemutatásával), a magyar reformáció a legfontosabb reformátorok ismertetésével, az ellenreformáció (gyászévtized, gályarabok), a Türelmi rendelet és az azt követő munka, a Magyar Református Egyház megalakulása, a Trianoni döntés nyomán kialakult helyzet, egyházunk (SZRKE) megalakulása, élete, egyházunk aktuális kérdései, a gyülekezetünk történelme, a fontosabb személyek (prédikátorok), mérföldkövek.

6. Hitvallásismeret

Heidelbergi Káté, II. Helvét Hitvallás.

7. Egyházi, társadalmi, közéleti, politikai, etikai, életvezetési kérdések

8. Rész-egyházak

Felekezetek, ökumenikus kapcsolataink, világvallások, szekták.

9. Társas kapcsolatok kérdésköre

Család, szülők, testvérek, gyermekáldás, gyermekvállalás, házasság (házasságkötés, házassági eskü), idősek, társas kapcsolataink, barátság, szerelem, szexualitás.

10. Életvezetési és etikai kérdések

Isten tiszteletének megnyilvánulása az életcélokban, életértelmezésben, életvitelben, beszédben, cselekedetekben; mások értékeinek, javainak, életének, becsületének, igazságának megőrzése; az ellenség szeretete, testi-lelki tisztaságra való törekvés; az élet tisztelete (abortusz, euthanázia, halálbüntetés, öngyilkosság), keresztyén erények (pl. türelem, békesség, szelídség, könyörületesség, szívesség, irigység, igazságért való küzdelem) és vétkek tematizálása (pl. harag, gyűlölet, bosszúvágy, ítélkezés); csapások, sorsfordulók, betegség, gyász értelmezése, hordozása, lelkiismeret, kísértés, stb.

11. Nemzetiség

Nemzeti ünnepeink, nemzetiség, magyarság, népek, nemzetek közötti megbecsülés, békesség, kisebbségi lét.

12. Politikai-társadalmi kérdések

Aktuális politikai események, társadalmi történések lereagálása, világi felsőbbség, engedelmesség, felelős élet, ellenállás, migráció, terrorizmus, munkamorál, stb.

13. Egyéb

Aktuális, a fiatalokat ért impulzusok lereagálása, teológiai reflektálása: orvosi etika, környezetért (teremtett világért) való felelősség, ezotrika, szokások (halloween, gyertyagyújtás), stb.

A konfirmációs munka anyagának indoklása

1.1-1.8. A dogmatikai anyag (hitvallásismeret)

A gyermekkeresztség általános gyakorlata és az ennek nyomán kialakult helyzet egy megoldási modellt kíván. Ennek részben a konfirmációs felkészítéssel, illetve magával a konfirmációval felelünk meg. A gyermekkeresztséget a szülők, keresztszülők illetve, amit kevésbé szoktunk figyelembe venni: maga a gyülekezet (!) Kérésére, hitvallására, segítségnyújtásra tett fogadalmára nézve, jézusi parancs és ígéretek tudatában szolgáltatjuk ki.

Innen nézve a felkészítés célja abban van, hogy segítséget nyújtunk a szülők és keresztszülők keresztelekor tett fogadalmának teljesítéséhez, miszerint úgy nevelik és neveltetik a megkereszteltet, hogy azok önként tegyenek vallást hitükről a gyülekezet előtt (ez alatt érthetjük magát a konfirmációt, ugyanakkor a hit megvallásának több megnyilvánulását is). Az erre való vezetés, nevelés, felkészítés az egyház, ezen belül a helyi gyülekezet feladata is. A konfirmációs munkával ennek is igyekszünk megfelelni, alapvetően úgy, hogy a fent körülhatárolt anyagot megpróbáljuk átadni.

De mi indokolja a keresztséghez kapcsolódóan ezt a dogmatikai anyagot? A keresztségben átérezzük, tudatosítjuk Isten feltétlen, megelőlegező szeretetében közölt ajándékait, a megkeresztelt megajándékozottságát, a megelőlegezett és kiáradt áldásait. Ezeket a neki szánt javakat meg kell ismernie, meg kell tanulnia ezek alapján élni, gondolkodni, cselekedni. Vagyis azt kell tudatosítania, mit kapott Istentől (mit tett érte a Teremtője – Megtartója – Megváltója), továbbá azt, hogy ennek nyomán mit tartson önmagáról, és azt, hogy ez milyen következményekkel jár. Ez foglalható össze a tanításban, amelynek a dogmatikai anyag az alapját, kiindulópontját képezi.

Amennyire a keresztséghez kötődik a konfirmáció, annyira kapcsolódik az úrvacsorához is. A vázolt témák tanítását indokolja az is, hogy a konfirmandus, mint felnőtt egyháztag, a hitvallás- és fogadalmtétele nyomán az úrvacsora vételére felhatalmazást nyer. Több reformátor a fiatalok hitvallását, hitbeli ismereteit éppen az úrvacsorára való tekintettel tartotta rendkívül fontosnak.⁴ Noha napjainkban az úrvacsora központi szerepe az egyháztagok köztudatában erőtlenebb, mint a reformáció kezdeti évtizedeiben (ezzel együtt a sákramentum értelmének ismerete is kevésbé elvárt), kétség nem fér annak fontosságához. A sákramentumban való részvétel olyan komoly „dogmatikai” ismereteket, megfelelő alapállást feltételez, amelynek egy, valamennyire tanítható részét éppen a konfirmációs felkészítés során szerzik meg a növendékek.

⁴ vö pl: Grethlein, Christian: Konfirmation. I. Geschichtlich und praktisch theologisch. 1. Geschichte der Konfirmation. in. RGG 4, 4. kötet, 1558-1561.o.

Egyértelmű összefüggés van a tananyag és a konfirmáció aktusa között. Akár a konfirmáció általános definíciójából, akár az ahhoz többé-kevésbé kötődő egyházi gyakorlatunkból indulunk ki, elmondhatjuk, hogy a konfirmáció maga az önkéntes, nyilvános hitvallástételnek (a hit megvallása), a tanítványságra való elköteleződésnek, az egyházhoz való tartozás, az egyháztagság (velejárói, jogai és kötelezettségei) személyes vállalásának ünnepi eseménye. Vallást a hitünkről csak arról tehetünk releváns, elfogadható módon, ha a hitigazságokat tartalmilag és lényegileg megismerjük, azokkal a magunk módján és értelmi, érzelmi, hitbeli szintjén egyetértünk, azokat elfogadjuk, és mindezek mellett hitismeretként rögzülnek bennünk.⁵ Ennél fogva kihagyhatatlanok ezek a témák.

2.1.-3.6. Egyház, gyülekezet, keresztyén élet

Ha a konfirmációs hitvallás természetes, logikus következménye a tanítványság és a hit megélése az egyházban, illetve egy konkrét gyülekezetben, és a kinyilvánított fogadalom alapján komolyan vesszük a konfirmandusok fogadalmát (Ígérjük és fogadjuk, hogy a Jézus Krisztusnak igaz követői, református anyaszentegyházunknak holtig hűséges, engedelmes és áldozatra kész hívei leszünk)⁶, magától értetődő, elsődleges célja a felkészítésnek az, hogy a fiatalok megismerjék az egyházukat, gyülekezetüket. Hiszen ez a fogadalom feltételezné, hogy az illető kellő mértékben ismerje az egyházat, az egyházzal kapcsolatos tényeket és az egyháztagságának tudata részben kialakuljon benne, legalább olyannyira, hogy ne tűnjön abszurdnak, hiteltelennek a fogadalma és ígérete. A konfirmáció egyházzaji következményei: az aktív egyháztaggá válás, az egyháztagság, az úrvacsorához való jogosultság, az egyházfegyelemnek való alávetetés, a keresztszülőiségre való felhatalmazás egyértelműen feltételezik ezeket az ismereteket.⁷

⁵ Ez utóbbi, ti. a konfirmáció azon feltétele, hogy a hittételeket ne csak ismerjük, hanem „higgyük” is, jelenleg a katechetikai együttgondolkodásnak az egyik intenzíven tárgyalt kérdése.

⁶ Ágenda. A Magyar Református Egyház liturgiás könyve. Budapest, 1927. 358. o.

⁷ vő. Somogyi Alfréd: Egyháztagság és választójog, in: Teológiai Fórum. 1. Évf. 1. sz. 1 (2007), 41-61. o.

Ennek a megismerési folyamatnak van egy kognitív vetülete, ami az ekkleziológiai és ekkleziasztikai kérdéseket illeti. Több konfirmációs tankönyvet, segédanyagot⁸ áttekintve sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy az egyházi, egyébként sokszínű élet megismertetésére óvatosan vállalkoznak a tankönyvek. A konfirmációs munka sokéves tapasztalata alapján elmondhatjuk, hogy a konfirmandusok általában úgy gondolják, az istentiszteleteken kívül csak az őket érintő szolgáltatásokat végzi a lelkész és a gyülekezet (hitoktatás, konfirmációs felkészítés, táborok, kirándulások, egy-egy gyülekezeti találkozó, „akció”, valamint a kazuáliák), s kimaradnak fontos szolgálati területek, pl. a lelkigondozás, misszió, diakónia, amelyek pedig, ha a növényedékek ezekbe betekintést nyernek, az ő szintjükön érdeklődésre tarthatnak számot. Az egyházunkban⁹ általánosan használt Kis Káté csupán egy kérdésben tárgyalja, meglehetősen szűkszavúan ezt a témát: „A templomi istentiszteleten kívül a gyülekezet tagjai összejönnek még bibliaórákra, vallásos estékre, bibliatanfolyamokra és egyéb egyházi összejövetelekre, konferenciákra”¹⁰. Ennek oka nyilván abban is keresendő, hogy a szerző csak a Kis Káté első megjelenésekor (1955) szabadon, állami korlátozások nélkül gyakorolható, lefajtott egyházi szolgáltatásoknak csak egy, nyilvánosan végezhető részét sorolta fel¹¹.

Az ekkleziológiai-ekkleziasztikai alapismeretek értéke azonban majdhogynem jelentéktelenné válik, ha nem alakul ki a felkészítés ideje alatt egy szorosabb kapcsolat a gyülekezettel, egy fajta pozitív hozzáállás, s ha nem kezdődik el egy rendszeres részvétel az egyházi életben, illetve nem kezdik el a konfirmandusok a nekik megfelelő szolgálatot a gyülekezetükben.

⁸ pl. Hvoždara csak az igehirdetői és missziós munkát emeli ki, Szénási a diakóniát, az Evangelický katechismus '88 nem tárgyalja az egyház szolgálatát, az Otázky a odpovedi c. cseh evangélikus katechizmus csak röviden és általánosságban érinti a témát.

⁹ A Szlovákiai Református Keresztyén Egyházat értjük alatta.

¹⁰ Református Keresztyén Kis Káté, összeállította: Varga Imre, Komárom: Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, 2008, 70.o.

¹¹ vö. Lévai Attila: A Felvidéken használt református káték 1920-tól napjainkig. In: Református Szemle. 107. évf. 2. sz. 2 (2014), 147-158. o.

A konfirmációs munka egyik célja a felnőtt, önálló egyháztagság gyakorlatához szükséges ismeretek elsajátítása mellett az egyházi életbe, a hitünk gyakorlatába való bevezetés. A végcél az lenne, hogy a konfirmandusok fokozatosan beépüljenek a gyülekezet életébe. Ez megkívánja, hogy az oktatás a megismertetés, a tények közlése mellett a résztvevő, élményszerű megismertetésre törekedjen. Egyetértünk azzal, hogy a konfirmációs felkészítés nem oktatás, hanem foglalkozás, találkozás, közös munka¹², amely során az egyházi élet és a hitélet néhány elemét megismerjük, gyakoroljuk. Ez nem az egyházi élet automatikus begyakorlását jelenti (pl. kötelező részvétel gyülekezeti eseményeken, bár az sem lenne lebecsülendő eredmény), sokkal inkább arról van szó, hogy tanítsuk, vezessük a növendékeket Isten megismerésére (amennyire ez emberi eszközökkel legitim módon, biblikusan lehetséges) és a hitük megélésére. A felkészülés anyagát ugyan maga a konfirmáció tartalma határozza meg, ezért olyan ismereteket kell elsajátíttatnunk, amelyekkel a konfirmandusok, amennyire csak lehet, felnőnek a hitvallás- és fogadalomtételhez. Viszont a konfirmációs munka nem csupán a konfirmációkor tett hitvallásra vonatkozik (messze túlmutat az ünnepi eseményen), hanem a hit naponkénti, egész életen át tartó megélésére, megvallására. Az előkészítőnek nem csupán a „sikeres” konfirmációs istentisztelet a célja, hanem az, hogy felkészítsen az azt követő időszakra. Ezért a konfirmációs munkának fontos része az egyén lelki vezetése, a hitre való nevelés emberi szolgálata. A hit megvallása, megélése az életben, a gyülekezetben konkrét ismereteket, egyfajta gyakorlatot, hozzáállást, lelkületet feltételez. A konfirmációs felkészítés erre is nevelni igyekszik. Így, mint egy komplex munkafolyamat, szétfeszíti az oktatás, tanítás fogalmát, kereteit. Inkább van szó egy közös úton való járásról, egy lelki közösség kialakításáról, amely reménység szerint folytatódik a felnőtt egyház-

¹² vö. Meyer-Blanck, Michael, Weyel, Birgit. *Studien-und Arbeitsbuch Praktische Theologie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008. 180-190.o.

tagság, a keresztyén élet, a tanítványság közös és egyéni megélésében¹³.

A felsorolt témák mellett, amelyek itt nem szorulnak bővebb magyarázatra, csupán a Biblia megismertetésére térünk ki. A Bibliával kapcsolatos alapinformációk ismerete kihagyhatatlan lépés azon az úton, amelyen bibliaolvasó egyháztaggokká válhatnak a konfirmandusaink. Tartalmi ismertetésre a felkészítőn nincs módunk (esetleg rövid csendes óraszerű áhítatokon az óra keretén belül), de a lényegének összefoglalására, a megértés kulcsának átadására időt kell szánnunk. Fontos, hogy a konfirmandusok tanulják értelmezni és a maguk életére, nézve, létkérdéseikre nézve vonatkoztatni a Bibliában adott kijelentést és elsajátítsák a bibliaolvasás egyes lépéseit.

4. A közösség kialakítására irányuló törekvés

Az egyházi életbe való bevezetés egy módja a gyülekezeti közösségi élet gyakorlása. A konfirmációs munka részét képezi az, hogy közösségben éljük meg a találkozók során a gyülekezeti lelki élet néhány elemét.

A dogmatikai ismeretek átadása mellett ez is ránk bízott, fontos feladatunk, amint a bibliai példák is erre intenek, de amint az átadás, a hagyományozás ott sem nem pusztán információátadás volt, úgy számunkra is alapelv, hogy ennek egy keresztyén életközösségben, példamutatásban, „megélt hittel” kell történnie.

Az imádság, imaközösség, az igei üzenetek közösségben történő értelmezése, a minket ért eseményeknek, impulzusoknak az isteni kijelentésben való értelmezése, a lelki közösség megélése a csoportos szolgálatokon keresztül olyan terület, amelybe be kell vezetni a konfirmandusokat. Egyik célunk az, hogy az előkészítők során egy

¹³ Ez az elvárásrendszer viszont a gyülekezetet is önismeretre készíti. Ha a konfirmandusoktól elvárjuk a hitük megvallását, az ismeretet, elfogadjuk a fogadalmukat, hogy az egyház áldozatra kész tagjai lesznek, ez azt jelenti, hogy a gyülekezet felnőtt, konfirmált tagjai is bírnak legalább ilyen ismeretanyaggal, továbbá, hogy a gyülekezeti tagok az egyházukat, önmagukat úgy értelmezik, mint a Krisztust szóban és tettben megvallók hitvalló gyülekezetét, s nem mint egy vallási hagyományokat ápoló közösséget.

közösséget kovácsoljunk, illetve: hogy úgy vezessük a csoportot, hogy az Isten jelenlétének megtapasztalásában, s az arra való válaszadásban alakuljon ki egy lelki közösség. Itt nem a csoport pszichológiai megerősítésére, ápolására gondolunk, hanem egy Isten által meghatározott, Lelke által ihletett pneumatikus közösség kialakítására.¹⁴ A konfirmandusoknál a csoport meghatározó jelentőségű¹⁵, s az is, hogy az számukra vonzó legyen, annak tagjaival szívesen legyenek együtt, ill. megnyíljanak egymás előtt.

5. Egyháztörténeti anyag

Az egyháztörténeti ismeretek jó esetben az iskolai hitoktatás anyagát képezik, mégis indokolt a konfirmációs felkészítésen is foglalkozni vele. Itt már nem egy szisztematikus egyháztörténeti vonulat oktatása a cél, hanem az egyháztörténeti fordulópontokhoz, jelentős eseményekhez, személyekhez kapcsolódó tudnivalók, „tanulságok” tudatosítása. Egyetértünk az egyháztörténet oktatásának Németh Dávid által összefoglalt hasznával¹⁶, amint fenntartással kezeljük azt a véleményt, miszerint a „konfirmáció mindenekelőtt való célja az egyház történetének megtanítása, mert szeretetet és lelkesedést kelt ... az ifjúságban egyháza iránt. Ez teszi őt buzgó és igazi reformátussá”.¹⁷ Nem gondoljuk, hogy a példaképek, kedvencek plakátjait a konfirmandusok lecserélik a szobájuk falán az egyháztörténet hőseire, mégis fontos tárgyalnunk a jelenre is kiható múltbeli eseményeket, az abban részt vevő, Isten által eszközül felhasznált személyeket, egyháztörténelmünk jelentős eseményeit, tényezőit, szereplőit. Fontos megmutatni, hogy az egyház (és az egyháztagok) mint élte meg, mi-

¹⁴ Molnár Miklós. A konfirmáció célja és értelme. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: *Katechetika és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 178-185

¹⁵ vö. Pángyánszky Ágnes, Hámori Ádám, Siba Balázs. A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják. in: *Lelkipásztor* 2015:(7) 249-256. o.

¹⁶ vö: Németh Dávid. *Vallásdidaktika. A hit- és erkölcsstan tanítása az 5-12. osztályban*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó 2017. 423-462.o.

¹⁷ Molnár Miklós. A konfirmáció célja és értelme. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: *Katechetika és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 178. o.

képpen vállalta a küldetését, teljesítette Isten előtti felelősséggel és lelkiismerettel az Istentől kapott feladatait. Tesszük ezt abban a reménységben, hogy ez az anyag a növendékek gondolkodását formálja, önazonosságukat meghatározza, egyházi hovatartozásukat erősíti, döntéseik meghozatalában szerepet kap.

6. További anyag

A konfirmáció aktusa maga nem előfeltételezi az 7-13. pontban összefoglalt anyag ismeretét. Mi indokolja mégis ezek tematizálását? Úgy gondoljuk, feladatunk megtanítani a konfirmandusainkat arra, hogy leereagálják, biblikus szemléletmóddal értékeljék a körülöttük folyó, őket is érintő problémákat, kérdéseket és azokra a református értékrendünk alapján reflektáljanak.¹⁸ A református egyház egyik jellemvonásának tekinthetjük a környezetért vállalt fokozott felelősséget¹⁹, valamint azt az igyekezetet, hogy a társadalmi kérdésekre a hitelveink alapján fogalmazzuk meg a hozzáállásunkat, válaszunkat, véleményünket, feladatainkat. A konfirmandusokat is nevelnünk kell erre, megmutatva, hogy a döntéseink (etikai, társadalmi, életvezetési, stb. szinten) összefüggnek a hittételeinkkel. Úgy, hogy a jelenségeket azok alapján értékeljük, értelmezzük, másrészt, hogy a hitünk alaptételeit alkalmazni tudjuk az ítéletalkotásunkban, személyes, közösségi, társadalmi síkon. A felsorolt témák teológiai értelmezésében a növendékek rádöbbenhetnek arra, hogy a hitük „aprópénzre váltható”, azaz az élet sok kérdésének megoldásában jelentős szerepe és főleg aktualitása, relevanciája van a hitnek.

Az említettek mellett ezen témák oktatását indokolja egyszerűen az a tény, hogy ezek közéről is érintik a konfirmandusokat, akár tudatosítják azok fontosságát, akár nem.

¹⁸ részletesen taglalja: Németh Dávid. *Vallásdidaktika. A hit- és erkölcsstan tanítása az 5-12. osztályban*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó 2017. , különösen 305-419, 471-511. o.

vö. továbbá: Adam, Gottfried, Schweitzer, Friedrich szerk. *Etikai nevelés az iskolában*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, 2005.

¹⁹ Filipi, Pavel. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996. 127-134.o.

Konfirmációs anyag - pro és kontra**A felsorolt témák oktatását indokoltnak tartjuk, több okból.**

Istentől kapott felelősségünk, kötelességünk (nemcsak az, amelyet a keresztségben magunkra vállaltunk), hogy generációról generációra átadjuk a hasznos lelki-szellemi hagyományainkat, szokásainkat, megismertessük a hitelveinket, tanításainkat, az egyházi életbe bevezessük a következő nemzedéket, tudatosítva, hogy ezek nem múzeumi leletek, hanem olyan értékek, amelyek alakítanak, nevelnek, tartást adnak, irányt mutatnak, megoldási javaslatokat villantanak fel. Nem mi határozzuk meg, minek az átadására vagyunk kötelezve. Látnunk kell a maga teljességében azt, amit maga Isten szán a kijelentésében az embernek. Ez nincs alárendelve annak, amit az ember átadni, vagy kapni, átvenni szeretne, megismerni akarna, akár annak, amire vágya²⁰. Ha Isten a konfirmandusoknak (is) szán számukra nehéz, nehezen elfogadható, vagy látszólag érdektelen témákat, nincs felhatalmazásunk arra, hogy azokat kiszűrjük, feleslegesnek tartsuk.

Sokszor az az érzésünk támad, tapasztalva a „kikonfirmálódást”, a konfirmandusok gyülekezettől való eltávolodását²¹, hogy a felkészítő az utolsó lehetőségünk arra, hogy megtanítsuk a fiatalokat ezekre az ismeretekre, illetve bepótoljuk a hiányosságokat. „Most, vagy soha!” Ezt követően már nagyon kis terünk nyílik arra, hogy ilyen koncentráltan, ennyi idő alatt, ilyen intenzíven ekkora anyagmennyiséget átadjunk.

Egyházi gyakorlatunkban a konfirmáció és így a felkészítés is egy katechizációs folyamat lezárása, amely megköveteli a minél átfogóbb,

²⁰ A katechézisben sincs másként, mint néhány más szolgálati területen. Pl. az igehirdetés témájának kiválasztásakor tekintettel vagyunk a hallgatóra, ám nem hagyjuk el az isteni kijelentés azon, nekünk címzett részeit, amelyek kellemetlenül érintenek, vagy akár ítéletesen szólnak ellenünk. A lelkigondozás során koncentrálnunk arra, akinek segítünk, de a problémák megoldásánál nem segíthetjük a partnert abba az irányba, amelyek számára esetleg kézenfekvőek, a Kijelentés szempontjából viszont elfogadhatatlanok lennének.

²¹ vö. Siba Balázs, Hámosi Ádám. Bevonódás vagy kikonfirmálás?: A konfirmációs munka, mint az ifjúsági misszió eszköze – kutatások tükrében. in: Igazság és élet: folyóirat a lekipásztori és nevelői munka számára, 2015/I.: 138-147.o.

teljesebb, mélyebb ismeretet. Ez vezethet egyfajta görcsös késztetésbe, hogy a rendelkezésre álló időbe sűrítsünk bele a lehető legtöbb ismeretanyagot.

Jelenleg (már több évtizede) nem számolhatunk azzal, hogy a lelki – vallási – hitbeli nevelés a családokban, gyermekkorban olyan hatékony lenne (sok esetben szinte egyáltalán nincs jelen), hogy a konfirmandusaink ezen a területen alaposabb ismeretekkel bírnának, vagy gyakorlattá vált volna náluk a gyülekezeti élet, hitélet több alapeleme. Vonatkozik ez többek között a bibliaismeretre, a hittételek, a kötött imák ismeretére, az ünnepek számontartására, az istentiszteleti és egyéb gyülekezeti alkalmakon való részvételre, a lelki élet gyakorlására. A növendékek közül néhányan még iskolai hitoktatáson sem vesznek részt rendszeresen, évekig. Egyre több növendék teljesen idegen, újszerű tényekkel, témákkal, magatartással, szellemiséggel találkozik a felkészítőn. Ez arra készíti őket, hogy a rendelkezésünkre álló „kegyelmi idő”, a felkészítés szűk két éve alatt a lehető legtöbbet bepótoljunk a lemaradásból, s amennyire lehet, a legkomplexebb módon készítsük fel a konfirmandusokat, több területen az alapoktól kezdve az építkezést.

A konfirmációs munka anyagának redukálása

Az anyag összeállításánál tekintetbe kell venni a konfirmandus korosztály sajátosságait, képességeit, hogy megítélhessük, mi a hasznos, érthető számukra. Miközben mi a lehető legtöbbet, a legfontosabbat akarjuk átadni, tudnunk kell, hogy ők milyen „lelki táplálékot” kaphatnak.²² Ragaszkodhatunk a „dicső régmúlt” konfirmációs hagyományaihoz, szokásaihoz, követelményeihez. Ez amellett, hogy – helyesen – az igényességet állítja mércéül, önmagában még nem vezet megnyugtató eredményre.

Azoknak a hitvallási iratoknak a megértése, amelyek alapját képezik a felkészítésnek, ma nemcsak a fiataloknak okoz gondot. A Heidelbergi Káté, vagy éppen Kálvin genfi kátéja, de még Luther Kis Ká-

²² vö. Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes szerk.: *Együtt a hit útján* – *Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2019.

téja is, amelyek közül az utóbbiak kifejezetten azt az alapot próbálták összefoglalni (amelynek ismerete a keletkezésük idején már a fiataloktól volt elvart), tartalmában, fogalomrendszerében, kategóriáiban, gondolkörében idegen a konfirmandusaink világától, gondolkozásától. Elvárhatnánk ezek memorizálását, de lehet, hogy ennél nagyobb eredményt nem nagyon érnénk el.

Kénytelen-kelletlen figyelembe kell vennünk, mégpedig neheztelés nélkül a növendékek részéről tapasztalható felkészületlenséget (jó esetben a hitoktatás kellően előkészíti bizonyos ismeretekkel a konfirmációs oktatást) és az ehhez járuló közömbösséget, érdektelenséget. Ennek tudatában is sokszor arra kényszerülünk, hogy redukáljuk az átadandó ismeretanyagot, s a legszükségesebbre szorítkozunk, a még vállalható minimumig eljutva, még akkor is, ha emiatt hiányérzetünk támad.

A tananyag redukálás nem azt jelenti, hogy lenézzük, lebecsüljük a növendékeket, vagy úgy gondoljuk, kisebb célok elérésére alkalmassak csupán, sokkal inkább azt, hogy megkeressük azt az induló szintet, amire építkezhetünk, s a kezdeti állapothoz viszonyított haladást, fejlődést tűzzük ki kezdeti célnak. A konfirmandusokkal szembeni esetleges ellenérzés egyébként sem egyeztethető össze azzal a szerepteljesen felelős hozzáállással, amely lelkiületével-, szellemiségével a konfirmációs munka alaphangját megadja.

Nem győzzük hangsúlyozni, hogy a felkészítés anyagát elsősorban attól tesszük, függ övé, amit – teológiai meglátásunk szerint – Isten kijelentéséből alapvető fontosságúnak tartunk a konfirmandusoknak, s nem attól, hogy az adott korosztály mivel szeretne közös időt eltölteni. Azonban a növendékek igényeit, tapasztalatait, élethelyzeteit, problémáit, örömeit, vágyait, meglátásait mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül. Segítenek ebben az erre vonatkozó kutatások, pl. a Német Evangélikus Egyház részéről. Ebbe a projektbe csatlakoztak a magyarországi szakemberek, akik közzétették a kutatás eredményeit.²³

²³ I. Pángyánszky Ágnes, Hámori Ádám, Siba Balázs. A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják. in: *Lelkipásztor* 2015:(7) 249-256. o.

Nehéz, de sürgető feladatunk: meghallani a konfirmandusok kérdéseit. Nem hagyhatjuk azokat figyelmen kívül, és megpróbálni válaszolni azokra, ahelyett, hogy olyan kérdések válaszaival árasztjuk el őket, amelyeket nem tesznek fel, s éppen ezért számukra a válaszok sem túl fontosak.

Miközben elismerjük az ismeretek fontosságát, tudatosítanunk kell azt is, hogy pl. a dogmatikai ismeretek az ún. személyes hit, az Istennel való komolyabb, mélyebb kapcsolat híján esetenként csupán annyit érnek, mint egy világatlasz adatai egy távoli országról. Vagy van közünk hozzá, vagy nincs. Ha nem érinti lényegileg (egzisztenciálisan) a növendéket egy-egy tézis, annak jelentősége megmarad olyan adat szintjén, amelynek az életértelmezéshez nincs sok köze. Ha megtanulja a konfirmandus a teremtésről, a megváltásról, vagy a Krisztus visszajöveteléről szóló tant, úgy, hogy közben a Teremtővel, Megtartóval, Megváltóval nincs kapcsolatban, maguk a tanok alig befolyásolják a gondolkozását, életértelmezését, életvitelét. Tudhatja (hiszen megtanulta), hogy megváltatott, hogy feltámad, de ahhoz, hogy ez számára tényleg vigasztalás legyen, a hittételek pusztá megismerése, megtanulása kevés. Ugyanez mondható el az olyan „dogmatikai” kategóriák tanításáról, mint pl. a megszentelődés, megtérés, amelyek - komolyabb személyes érintettség híján - legfeljebb egy olyan ideális hívő (szuperhívő) állapotot vázolnak fel, amelynek az elérésére a konfirmandusoknak csekély indíttatásuk van.

Mennyit kell tudniuk (megtanulniuk) a konfirmandusoknak az az összegyűjtött témákból? Ha összehasonlítjuk a konfirmációs istentisztelet „vizsgáján” prezentált ismereteket a felnőtt gyülekezeti tagjaink ismereteivel, vajon nem szárnyalja-e túl a konfirmandusoktól elvárt ismeretanyag sokuk tudását? Érvelhetünk azzal, hogy ezek az ismeretek a felekezetiesség megerősítését szolgálják, hiszen hitvallásunk, sajátosságaink, református teológiai meggyőződésünk megismerésével erősödik a felekezeti hovatartozás tudata. De a felekezeti hovatartozásnak a felekezeti hittételeinek ismerete valóban lényeges, ám nem egyedüli velejárója. A gyülekezeti életben való részvétel, a hitélet „refor-

mátus” gyakorlása nélkül a tudásból akár az a magatartás is eredhet, hogy az illető büszke a református voltára, annak tanára is, de az egyháztagsága ebben a mellveregető büszkeségben ki is merül.

Redukálnunk kell a tananyagot, hiszen az összegyűjtött anyag egy olyan nagy adathalmaz, amelyet képtelenség a maga teljességében a konfirmációs felkészítés rövid, mintegy két éves ideje alatt átvenni. Ám nem is szükséges. Nem arról van szó, hogy minden témát belesűrítsünk a rendelkezésre álló időbe, hanem hogy lássuk át, milyen gondolati rendszerben mozgunk, s ennek találjuk meg a hangsúlyos, alapvető fontosságú üzeneteit. Néha a „kevesebb több” elve a helyes döntés.²⁴

A teológiai látásmódunk, vízióink és a gyakorlat, a megvalósítható célok ellentétben állhatnak egymással, az utóbbi erősen relativizálja, néha megfojtja az előzőt. Ám ha ezt nem is fogadjuk el, azt annál inkább meg kell fontolnunk, hogy a felkészítés anyagát ne csupán a konfirmációs istentiszteletre nézve tervezzük, hanem inkább arra, ami az után következik, vagy szeretnénk, ha következne. Ezért sem kell feltétlenül a két éves felkészülésbe sűríteni az összes információt. Tartsuk szem előtt azt is, ha – reménység szerint – a konfirmandus a „kötelező” tanulási folyamatot követően önszántából az egyházban marad, beépül a gyülekezetbe, fokozatosan megismerheti a további szükséges tudnivalókat, megéli azt, amit tanult, és előrehaladhat az ismeretekben is.

Több oktató jut arra a következtetésre, hogy lemond a dogmatikai kérdések túlzott tanításáról, mondván, ha a konfirmandus a felkészítésen nem kap kedvet az egyházi életbe való bekapcsolódásra, kevés értelme van „teletömní” a fejét az ilyen ismeretekkel. Ehelyett a találkozóknak azt a célt tűzi ki, hogy a konfirmandusok jól érezzék magukat, megszeressék a közösséget, a lelkeszt, kialakuljon egy pozitív

²⁴ Sok téma tárgyalható a konfirmációs előkészítő találkozók mellett az iskolai hitoktatáson, gyülekezeti ifjúsági találkozók, konfirmandustáborokban, konfirmandusnapokon, így a konfirmációs felkészülés során a leglényegesebbekre lehet koncentrálni.

hozzzáállás az egyház felé. Tesz ezt abban a reményben, hogy talán ez a gyülekezetben tartja őket a későbbiekben is. Azaz: a felkészítésnél nem elsősorban tananyagban tervez, inkább arra nézve fejt ki igyekezetet, hogy a fiatalokkal, az Istennel való kapcsolat kérdéseit tematizálja. Ha a konfirmandus dogmatikai hittételek ismerete híján is, de „kommunikál” Istennel, keresi az akaratát, a vele való kapcsolatban, a Kijelentésben próbálja értelmezni önmagát, akkor a hittételek más dimenziókat nyitnak meg számára, mélyebb értelmet nyernek. Felismert, de nehezen megoldható feladatunk az, hogy a hittételeket úgy tanítsuk, hogy a konfirmandusok megérezzék azok aktualitását a saját életükben. Ennek az útnak, módszernek a megtalálása katechetikai nehézséget okoz, az tudniillik, hogy úgy segítsük előre a gondolkodásukban, hitbeli fejlődésükben a konfirmandusokat, s adjuk át az anyagot, hogy annak nyomán azokat a kérdéseket is feltegyék, amikről korábban nem gondolták, hogy fontosak, és: éppen a lényeges kérdéseket tegyék fel.

Felhasznált irodalom

- A genfi egyház kátéja. 1545. In: Kálvin János kisebb művei. Pápa: Magyar Református Egyház, 1912, 5-69.o.
- A Heidelbergi Káté. in: I.A Heidelbergi Káté, II. A Második Helvét Hitvallás.a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház hitvallási iratai. Bratislava:A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinati Elnöksége, 1955.
- A Második Helvét Hitvallás, in: I.A Heidelbergi Káté, II. A Második Helvét Hitvallás.a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház hitvallási iratai. Bratislava:A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinati Elnöksége, 1955.
- ADAM, Gottfried, SCHWEITZER, Friedrich szerk. Etikai nevelés az iskolában. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara, 2005.
- Ágenda. A magyar Református Egyház liturgiás könyve. Budapest, 1927.
- Evangelický katechismus '88. Praha: Kalich, 1989.
- FILIPÍ, Pavel. Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996.

GRUBER, Jiří. Otázky a odpovědi: evangelický katechismus pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce. Praha: Kalich, 2004.

HVOŽDARA, Miroslav. Verím a sľubujem. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1997.

LÉVAI Attila: A Felvidéken használt református káték 1920-I napjainkig. In: Református Szemle. 107. évf. 2. sz. 2(2014), 147-158. o.

LÜBKING, Hans-Martin. Kursbuch Konfirmation, Ein Arbeitsbuch für Konfirmandinnen und Konfirmanden. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2014. ISBN 978-3-579-06180-1

LÜBKING, Hans-Martin. Kursbuch Konfirmation, Ein Anwendungsbuch für die Unterschiedlichen Modelle in der Konfirmandenarbeit. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2015. ISBN 978-3-579-07435-1

LÜBKING, Hans-Martin. Kursbuch Konfirmation, Ein Praxisbuch für Unterrichtende in der Konfirmandenarbeit. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2014. ISBN 978-3-579-07414-6

MOLNÁR Miklós. A konfirmáció célja és értelme. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 178-185

MEYER-BLANCK, Michael. Die Konfirmation. Geschichte und Theologie, In: SCHMIDT-LAUBER, Hans-Christoph szerk. Handbuch der Liturgik, Göttingen 2003, 481-494. o.

MEYER-BLANCK, Michael, WEYEL, Birgit. Studien-und Arbeitsbuch Praktische Theologie. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.

NAGY István. A konfirmáció gyakorlata egyházunk életében. in: Bodó Sára, ifj. Fekete Károly szerk.: Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 1998. 186-199. o.

NÉMETH Dávid. Vallásdidaktika. A hit- és erkölcs tanítása az 5-12. osztályban. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó 2017.

PÁNGYÁNSZKY Ágnes, HÁMORI Ádám, SIBA Balázs. A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják. in: Lelkipásztor 2015:(7) 249-256. o.

Református Keresztyén Kis Káté, összeállította: Varga Imre, Komárom: Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, 2008

SIBA Balázs, HÁMORI Ádám. Bevonódás vagy kikonfirmálás?: A konfirmációs munka mint az ifjúsági misszió eszköze – kutatások tükrében. in: Igazság és élet: folyóirat a lekipásztori és nevelői munka számára, 2015/I.: 138-147.o.

SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla – PÁNGYÁNSZKY Ágnes szerk.: Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv. Budapest, Kálvin Kiadó, 2019.

SOMOGYI Alfréd. Egyháztagság és választójog. in: Theológiai Fórum. 1. Évf. 1, sz. 1 (2007), 41-61. o.

SZABÓ Lajos szerk.: Kezed rajtunk. Körültekintés a konfirmációval kapcsolatos elméleti és gyakorlati kérdések világában Budapest: Teológiai Irodalmi Egyesület, 2000., 42-44. o.

SZÉNÁSI Lilla. Kihívások és lehetőségek a Digitális generáció oktatásban. in: Teológiai Fórum: A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata. - ISSN 1337-6519, Évf. 9, sz. 1 (2015), 17-27. o.

SZÉNÁSI Lilla. "Mert kell egy hely, egy vonzás, melyhez tartozunk" a serdülők egyházi életbe való bevonásának lehetőségeiről. in: A Selye János Egyetem 2018-as 10. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete: Teológiai szekció: Sekcia teologických vied. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2018. ISBN 978-80-8122-254-2, CD-ROM, 20-26.o.

SZÉNÁSI Lilla. Szempontok a Z generáció katechéziséhez. in: Magyar Református Nevelés: Református pedagógiai folyóirat, Sz. 4 (2017), 15-29. o.

SZÉNÁSI, Sándor. Megtaláltuk a Messiást!: Református konfirmációi olvasókönyv. Budapest: Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1992.